

Emlékek a Károlyi-palotából

A napokban az Egyetem-utcán és a Kaplony-utcán mentem végig. A Kaplony-utca kezdetén a bal oldalon, a Magyar-utca felé egész a Magyar-utcaig, ott, ahol azelőtt magas fapalánk zárta el a kíváncsiak szeme elől a Károlyi-kertet, most nagy szabad tér van. A kerítéseket mind a három utcában, a Kaplony-, Magyar- és a Gróf Károlyi-utcában lerombolták. A teret szabaddá tették — a volt park régi fái teljes nagyságukban és szépségükben látszanak. A Magyar-utca és a Gróf Károlyi-utca sarkán egy magas üveg-ház áll homlokzattal a Kaplony-utca felé. Ez is halálra van ítélve. Régen, mikor a palotát még a Károlyi-grófok lakták, ezt a házat a délszaki növények, virágok részére használták. Ha az épületet a Kaplony- és a Magyar-utca felől nézzük, nem tűnik fel olyan szépnek, mint mikor az Egyetem-utca felől szemléljük. Az épület csak a parkkal együtt adott teljes egészét. Gyermekkoromban de sokszor elszaladtam kapujához, órák hosszat álldogáltam ott, türelemmel vártam, hogy

meglássam a palota urát szép hintójával és délceg paripáival.

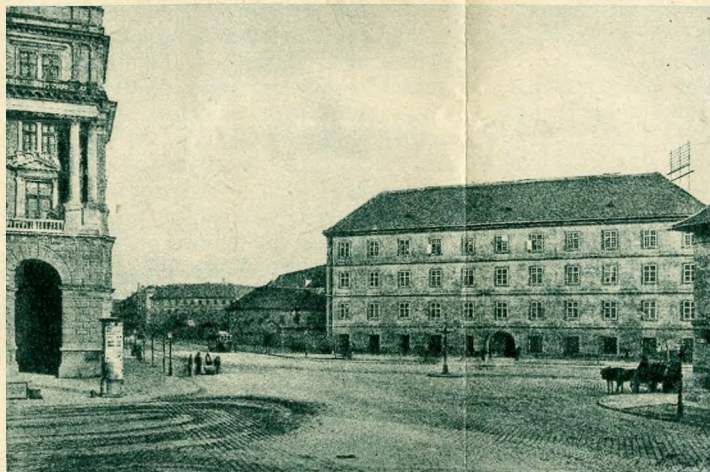
A palotának és a hozzátartozó parknak telkére vonatkozólag a legelső

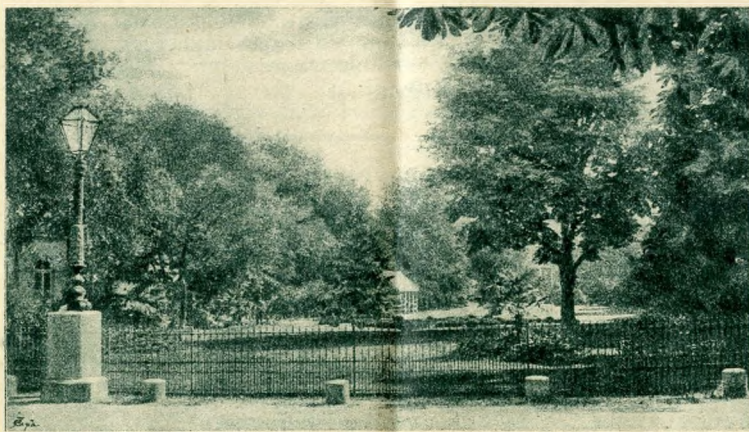
Gróf Batthyány Lajos.

nyomokat 1694-ben találjuk, amikor a telek 150 frt-on kelt el. A XVIII. század elején egyideig a Patachich-grófok birtokában volt, majd 1748-ban 18.000 frt-ért Barkóczy Ferenc egri püspök vette meg. A Barkóczyaktól 1768-ban 33.000 frt-ért Károlyi Antal vette át. Antal gróf a telken hatalmas palotát építtetett, amely 1832-ig állt fenn. 1832-ben Károlyi György leromboltatta s Pollák Mihálynak, a Nemzeti Múzeum építőjének tervei alapján a ma is fennálló palotát építtette. Az új palota építési munkálata nyolc évig tartott. 1840-ben készült el teljesen.

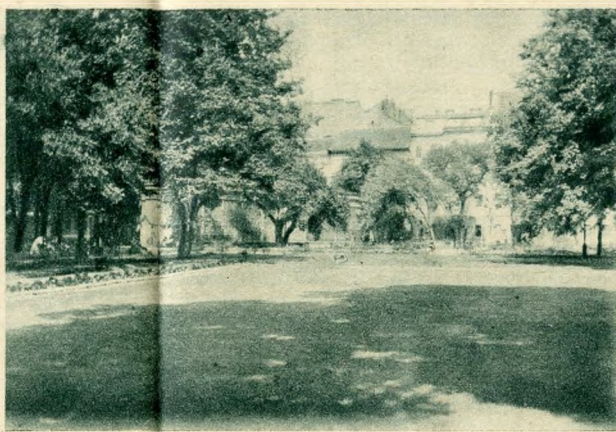
Felépítése Széchenyi érdeme, ki abban az időben lelkesen hirdette, hogy a magyar főuraknak nem külföldön, hanem az ország fővárosában kell lakniok. A palota még nem készült el teljesen, amikor 1838-ban már nagy szerepet vitt Pest életében: az árvíz alkalmával ide menekültek az árvíztől sújtott szerencsétlenek számai, itt várták be a vízőzön végét, amely körülbelül egy hétig tartott. Empire stílusban készült; kívülről nem valami sokat

Balra: Az Újépület a Nádor- és Báthory-utca sarkáról nézve. — Jobbra: A gróf Károlyi-palota az Egyetem-utcában Budapesten egy nemzeti ünnep alkalmával feldíszítve.

Az Egyetem-utcai gróf Károlyi-kertből. (1897.)

Az Egyetem-utcai Károlyi-kertből. (1931.)

mutat, annál szebb azonban belülről. Ma már csak a nyomait találjuk régi szépségének és nagyságának. Termének falait márvány és drága szövetek fedik. A földszinti helyiségek száma 77, az emeletieké 83. Felépítése alkalomával sokkal magasabban állt, mint ma, azért sokkal hatalmasabbnak is látszott a körülötte álló apró házak között. Idők folyamán a mellette haladó utcákat feltöltötték és így súlylyedt lassanként mindig mélyebbre. Ma már egyike a legalacsonyabb épületeknek az Egyetem-utcában és annak környékén.

Másodszor a 40-es években játszott nagy szerepet; itt jöttek össze a közélet előkelőségei, itt beszélték meg Széchenyi vezetése mellett azokat az eszméket, amelyek a mai szép Budapest alapját képezték. Esténként erkélye alatt a Kecskeméti-utcában égő fáklyák százai mellett lelkesen ünnepelte az ifjúság vezérének, Károlyi György grófnak szépséges fiatal feleségét és annak nővérét, Batthyány Lajos grófnét. A szabadságharc alatt szomorú napok virradtak lakosaira. Számos neves embert hurcoltak el innen, akik soha többé nem tértek vissza. 1848 végén és 1849 elején Pest város megszállásának napjaiban először Jellasics horváth bán, majd utána Haynau, az osztrák csapatok parancsnoka, az egész palotát kaszárnyává változtatta. A megszálló katonák romboltak, pusztítottak, semmit sem kíméltek; sok érték ment így fönkre. 1849 augusztus 16-án Haynau magát a palota urát is elfogatta pártütés vétsége miatt. Károlyi György hónapokig volt fogságban; ez alatt az idő alatt levéltárát lepecsételték, pénzét, aranyait elvitték, sőt még a bútoraikat is fölirták.

A gróf fogságából 1850 szeptemberében szabadult ki. Kastélyába nem térhetett vissza, mert a hatóság nem engedte, még jó ideig vidéken kellett laknia. Ezalatt Haynau a palotában nagyszerűen érezte magát. Ugy rendelkezett be, mintha a sajátjában lett volna. A szabadságharc után még hosszú ideig itt jöttek össze az üldözött magyarok, hogy a haza sorsát megbeszéljék. Csak a jó Isten tudná megmondani, hányszor dörömböltek kapuján az osztrák katonák azért, hogy nem rejtőzött-e el falai közé valamelyik rebellis magyar. A 67-es ki-

egyezés után régi fényét visszanyerte a palota. Számos fényes estélyt és társas összejövetelt tartottak benne. Ezeknek az összejöveteleknek az volt a céljuk, hogy az irodalmi köröket közelebb hozzák a főrangú osztályhoz; így akarták egyesíteni a szellemi és fizikai erőt a hazafias szellem ápolására. A 80-as években egyik bálon még I. Ferenc József is megjelent fényes kíséretével.

Közelebbi történetét ismerjük: A világháború előtt és alatt Károlyi Mihály gróf lakta. A gróft a forradalmak hőneiért a haza kiközösítette, végonyát elkobozták, így az egyetemutcai házáat is minden ingóságával együtt. Legújabbban a főváros vásárolta meg.

És most menjünk vissza a szabadságharc idejébe, nézzünk egy történetet életéből:

1849 január 9-én este 7 óra körül járhat az idő, az Ujépület nádorutcai sárga-feketére festett bejáró kapuja felett függő nagy vaskalapács kongása zavarja meg az esti csöndet. Egy 14-15 éves fiú kér bebocsátást. Nyikorog a kulcs, az őrség altisztje kilép a kapun, majd rövid pár pillanat múlva ismét visszamegy, de most már a gyerekekkel együtt. 10-15 perc múlva a hideg téli estén hazaigyekvő polgárok és polgárnők arra lesznek figyelmesek, hogy egy 30 fős csapat jön ki a laktanya udvarából egy osztrák tiszt vezetésével és befordul a Nádor-utca a Belváros felé. Az emberek egy pillanatra megállnak, itt is, ott is hallatszik, amint kérdezik egymástól, vajjon kiért mennek, kit fognak el, kit fognak megint elzárni az Ujépület sötét kazamátáiba?

Az őrjárat lassan halad. A csapat élén két-három katonára magasra tartott égő fáklyákkal, hogy a pesti zeg-zugos utcákban az utánuk jövőknek világítson. Keresztül mennek a Hatvani-utcán, áthaladnak a Ferenciek-terén, majd a Kecskeméti-utca fordulnak be. A Kecskeméti-utcában álló gróf Károlyi palota emeleti ablakainak egy része erősen ki van világítva. A Károlyi család több főúrral éppen vacsorához akar ülni, midőn a kapu alatt kardcsörtetés hallatszik. Alig telik el egy-két perc, amikor a komornyik belép és azt jelenti a grófnak, hogy egy osztrák tiszt minden kérdés nélkül a grófnő szalonjába akar menni.

Károlyi György gróf, hogy ezt megakadályozza, kimegy és a tisztől megkérdezi mi a kívánsága, mert nem engedheti meg, hogy bemutatás és bejelentés nélkül bárki is bemenjen a grófnéhoz, különösen akkor, ha vendégei vannak. A tiszt Károlyi György gróf ezen kijelentésére megfordul, rámutat a mögötte álló katonákra és csak ennyit mond: itt van a hatalom, gróf úr és nem önnél!

— A hatalom ellen nem tehetek semmit — felel Károlyi, ezzel sarkon fordul és bemegy abba a szobába, ahol terítve van. A tiszt folyton a nyomában van, amint a gróf az ajtót kinyitja, ő is belép a terembe; éles, szúrós szemeivel végignézi a jelenlévőket, úgy látszik, keres valakit.

Károlyi István gróf, aki résztvesz a vacsorán, ezt meglátva a következő megjegyzést teszi:

— Talán az egész társaságot el akarja vinni?

— Nem — hangzik a válasz — csak egy urat keresek és be sem fejezheti mondatát, amikor az asztal végénél ülő egyik főúr ezekkel a szavakkal fordul a tiszt felé:

— Gondolom, kit keres. Itt vagyok, mit akar?

— Batthyány Lajos grófhhoz van szerencsém?

— Ugy van — felel Batthyány.

— Bocsánatot kérek hölgyeim és uraim, hogy zavarom önöket, de felsőbb utasításra Batthyány gróf urat azonnal magammal kell vinni.

Még nem ütötte el az óra az esti félkilencet, amikor az Ujépület Nádor-utcai kapuja felett a vaskalapács megint ütésekkel jelzi, hogy valaki ismét bebocsátást kér. A kapu előtt egy egylovas kocsi áll, a bakon egy osztrák katonára feltűzött szuronnyal, a kocsiban pedig gróf Batthyány Lajos, Magyarország első miniszterelnöke. A kapuszárnyak csikorogva kinyílnak, a kocsi áthalad a komor, olajlámpással gyéren világított bolthajtásos kapubejárón, majd néhány perc múlva üresen tér vissza.

A gróft a legsötétebb és legszűkebb 3-as számú cellában helyezték el. Az egész helyiség olyan szűk volt, hogy a vaságy mellett csak éppen egy ember fért el. Itt volt elzárva mindaddig, míg 1849 október 6-án az Ujépület mögött kivégezték.

Horváth Elemér.